

Науковий вісник Чернівецького університету імені
Юрія Федьковича: Історія. – № 2. – 2018. – С. 64.
History Journal of Yuriy Fedkovych Chernivtsi National
University. – № 2. – 2018. – pp. 64.
DOI
hj.chnu.edu.ua

УДК 94(477.85):352]«1918»

© Тетяна Дубіцька¹ (Чернівці)

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ТА ЕКОНОМІЧНІ ЗАХОДИ АВСТРО-УГОРСЬКИХ ВЛАСТЕЙ НА ОКУПОВАНІЙ ХОТИНЩИНІ У 1918 Р.

У статті досліджуються особливості окупаційної політики австро-угорських властей на території Хотинщини в управлінській та економічній сферах. Висвітлюються причини і обставини зайняття повіту австрійськими військами. Розкривається налагодження системи контролю над окупованою територією. Звертається увага на здійснення заходів у сфері продовольчої політики та вирішення земельного питання.

Ключові слова: Хотинщина, австро-угорська окупація, Генеральне Командування, реквізиція.

Tetiana Dubitska (Chernivtsi)

THE SYSTEM OF GOVERNANCE AND ECONOMIC MEASURES OF THE AUSTRO- HUNGARIAN AUTHORITIES ON THE OCCUPIED KHOTYN REGION IN 1918

Abstract. The study highlights the attempt to characterise the main measures of the Austro-Hungarian authorities in the Khotyn region in the managerial and economic areas during spring – autumn 1918. It is discovered the reasons and circumstances of the occupation of the region by the Austrian troops. It is revealed the establishment of the control system over the occupied territory. In particular, all orders of the legislative and managerial nature of the local authorities were issued solely with the consent of the Austrian command, and any meetings and assemblies were prohibited. Attention is drawn to the implementation of measures in the area of food policy and land issues in 1918. A Food Commission was established to determine the amount of food for the local population and food intended for export to Austria-Hungary. However, the requirements of the Austro-Hungarian military authorities to remove the unnecessary amount of food was extremely difficult to meet in terms of a tangible lack of grain and products, even for the local population.

Keywords: Khotyn region, Austro-Hungarian occupation, General Command, requisition.

Постановка наукової проблеми. Останнім часом збільшується увага науковців до питання окупації українських територій Австро-Угорщиною у 1918 році. Проте більша частина розвідок присвячена становищу Подільської, Херсонської, Катеринославської та західної частини Волинської губерній, тобто територій, на які поширювалась влада УНР¹. Однак питання діяльності австро-угорської влади на окупованій території Хотинського повіту Бессарабської губернії досі залишається малодослідженим.

Аналіз попередніх досліджень. Радянські історики у своїх дослідженнях згадували про австро-угорську окупацію в кількох словах – для пояснення загальної ситуації в повіті перед вступом румунських військ². Винятком можна вважати хіба що дослідження А.Юрченка³ та колективну працю В.Курила, А.Копилова і М. Панчука⁴, що присвячені Хотинському повстанню. Вузька

¹ аспірант кафедри історії України Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Postgraduate, the Dept. of History of Ukraine, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University. orcid.org/0000-0002-5522-4875
E-mail tdoubitska@gmail.com

тематика дала можливість науковцям проаналізувати наявні джерела та детальніше розглянути політику австро-угорських властей на окупованій території, окресливши основні її напрями, щоправда, з позиції марксизму-ленінізму. В сучасній історіографії вищезазначеного питання варто згадати колективну монографію О. Добржанського, Ю. Макара та О. Масана⁵, де з сьогоднішньої точки зору висвітлюються основні заходи австро-угорської влади на окупованій території. Натомість у дослідженні В. Дорніка та П. Ліба⁶ лише коротко резюмуються особливості австрійської окупації північної частини Бессарабії.

Мета статті полягає в тому, щоб визначити вплив окупаційної влади на політичне та економічне життя краю.

Для досягнення мети автор ставить наступні **завдання**:

- охарактеризувати систему управління Хотинським повітом;
- простежити методи і засоби підтримання порядку на окупованій території;
- визначити основні риси економічної політики австрійської влади.

Виклад основного матеріалу. 27 січня (9 лютого) 1918 р. був підписаний мирний договір УНР з країнами Четвертого союзу, однією з умов якого було постачання у Німеччину та Австро-Угорщину протягом першої половини 1918 р. 100 тис. вагонів (1 млн т) українського збіжжя⁷. Ускладнення ситуації в УНР та захоплення Києва більшовиками стали причиною звернення Української Центральної Ради за підтримкою до Центральних держав. 18 лютого німецькі війська відновили наступ по всьому фронту⁸, а через 10 днів, тобто 28 лютого (13 березня) 1918 р. розпочався вступ австро-угорських військ на українську територію, в тому числі й у Хотинський повіт Бессарабської губернії. Того ж дня вони зайняли Новоселицю, Хотин та ряд інших населених пунктів повіту. 1 березня австро-угорські з'єднання наблизилися до Липкан і Ларги. Ними була захоплена значна частина боєприпасів, обозів та рухомого складу, а також радіостанція російської армії у Хотині⁹. Австрійці зайняли також Окницю, де вступили в контакт з румунськими військами. Відповідно до угоди, укладеної між румунським і австро-угорським командуванням, більша частина Хотинського та північна частина Сорокського повіту були окуповані австро-угорськими військами. У зв'язку з цим, румунські війська отримали наказ не займати цю територію і залишити у розпорядженні австро-угорської армії важливу залізничну магістраль Чернівці–Новоселиця–Окниця–Могилів-Подільський¹⁰.

Таким чином, лінія «інтересів» австрійського командування в Бессарабії проходила від річки Прут біля містечка Липкани, через Єдинецьку волость до Дністра, охоплюючи більшу частину Хотинського (8 південних сіл Хотинщини на той час вже були окуповані румунськими військами) та північну частину Сорокського повіту з містечком Атаки.¹¹ Для полегшення управління окупованими територіями пізніше було вирішено підпорядкувати зайняту австро-угорськими військами частину Сорокського повіту Хотинському земству¹².

У оголошенні Австро-Угорського командування про окупацію цих територій зазначалося: «З мирними намірами увійшли австро-угорські війська в північну частину Бессарабії, щоб відновити і утримати порушені війною порядок і спокій. Заявляємо категорично, що австро-угорські війська не мають на меті пригнічувати населення і край або порушувати їх освячені звичаї, права і порядок, а також знищувати їх віру. Переважно війська мають завдання сприяти дружньому впорядкованому співжиттю»¹³.

Проте справжні причини зайняття Хотинщини були більш прозаїчними, аніж офіційна версія для місцевого населення. Так, у одній з німецьких газет граф Чернін зазначав: «Перенесення кордону на схід від Чернівців повинно дієво захищати від ворожих нападів столицю землі Буковини»¹⁴. До того ж в їхніх руках опинилася важлива залізниця Чернівці–Новоселиця–Окниця–Могилів-Подільський, яка сполучала Буковину з іншими українськими територіями, окупованими австро-угорськими військами в лютому-березні 1918 р.

На початку 1918 р. в Австро-Угорській імперії були значні проблеми із забезпеченням населення продуктами харчування. «Січневі страйки» робітників та голодні заворушення, які прокотилися Габсбурзькою монархією на початку 1918 р., стали яскравим свідченням масштабів продовольчої кризи в країні¹⁵. Саме тому політика австро-угорської влади на окупованих територіях значною мірою була спрямована на необхідність усунення цієї кризи шляхом забезпечення достатньої

кількості поставок продуктів харчування. А для цього потрібно було здійснити комплекс заходів, які б дозволили їм тримати під контролем політичне та економічне життя краю.

Для здійснення керівництва над окупованими територіями австро-угорським командуванням було створено спеціальну «групу управління» на чолі з генералом Генебергом, у підпорядкування до якої перейшли Хотинська міська управа та Хотинська повітова земська управа на чолі з обраним 6 лютого 1918 р. головою П.Китайгородським¹⁶. Призначений Українською Центральною Радою комендант був змушений покинути територію повіту, оскільки австрійська влада наголошувала на тому, що Хотинщина не була визначена як українська територія за Берестейським миром¹⁷. Були також розігнані Ради робітничих, селянських і солдатських депутатів¹⁸.

Австрійська окупаційна влада намагалася тримати під контролем і суспільне життя повіту. Так, на основі розпоряджень австро-угорського коменданта міський голова видавав оголошення про заборону будь-яких зібрань і мітингів як у закритих, так і у відкритих приміщеннях, так званих «гулянь без потреби» біля готелю Шебельмана і Земського дому, де розташовувались штаби і установи окупантів. До того ж домовласники повинні були подати списки осіб, які займали у них квартири, а також повідомити про «підозрілих осіб»¹⁹.

На окупованій території краю залишалися діючими закони, видані царським і Тимчасовим урядами, але втілюватися в життя вони мали лише з відома та згоди австро-угорських властей²⁰. При цьому всі оголошення, які видавалися на основі розпоряджень законодавчого та управлінського характеру, повинні були видаватися виключно за спільною угодою Генеральної команди і голови Повітової управи. Також представники окупаційної влади залишали за собою право контролю за повсякденними розпорядженнями Хотинської земської Управи²¹. У схожій ситуації опинилися й волосні та сільські управи, які теж були зобов'язані всі свої розпорядження, за винятком повсякденних справ, представляти на утвердження Ц. і .К. місцевому Коменданту²².

У австрійського командування неодноразово виникали труднощі з місцевою владою, оскільки сільські старости недостатньо енергійно виконували свої службові обов'язки щодо збереження порядку, підтримання доріг і мостів, а особливо стосовно відповідальності за поширення підбурювальних оголошень (за ігнорування наявності таких оголошень передбачалося покарання не лише старости, але й жителів села, на яких накладався штраф з боку Стрілецької дивізії у розмірі не менше 10 тис. рублів)²³.

Окупаційна влада часто втручалася у справи місцевої міліції, що нерідко паралізувало її роботу. Зокрема, на думку австро-угорського коменданта м. Липкани, головним завданням міліції було стежити за чистотою і порядком, а переслідування та арешти злочинців дозволялися лише за розпорядженням коменданта²⁴. Справа в тому, що австро-угорське командування не було зацікавлене у затриманні і тривалому утриманні під вартою тих осіб, які вчинили злочини ще до окупації²⁵. Більше того, з 29 квітня в'язнів, які утримувалися за рахунок австрійських властей при військовій гауптвахті коменданта австро-угорських військ, необхідно було перевести на харчове забезпечення за рахунок місцевої влади²⁶.

Після владнання питань, які стосувалися управління повітом, австро-угорське командування приступило до вирішення соціально-економічних питань. Головним завданням окупаційної влади у цій сфері було забезпечення достатньої кількості продовольства для вивезення в Австро-Угорщину. Перш за все, Хотинська повітова земська управа збирала звіти волосних управ про кількість озимих посівів на селянській приватновласницькій і церковній землях²⁷.

Наступним кроком було окреслення основних заходів для усунення існуючих проблем з виплатою недоїмок за минулий рік, а також з незадовільним станом доріг і мостів, які постраждали внаслідок воєнних дій. Тому вже 25 лютого (10 березня) 1918 року на основі розпорядження австро-угорських військових властей Хотинська повітова земська управа оголосила населенню повіту про необхідність виплати всіх земських недоїмок протягом семи днів після оголошення, ремонту всіх мостів і доріг, а також про заборону вивезення з повіту харчових припасів без дозволу Земської управи²⁸.

На черзі стояло земельне питання, від вирішення якого значною мірою залежало налагодження весняно-польових робіт, а отже, і майбутній врожай.

У зв'язку з цим у березні 1918 р. Хотинська повітова земська управа видала ряд розпоряджень, які повинні були тимчасово впорядкувати існуючі проблеми у цій сфері.

Перш за все, наголошувалося на тому, що «як селянські, так і економічні монастирські і банківські землі, здані селянам для посівів цього року, повинні бути неодмінно засіяні, причому засіяні і оброблені цілком добросовісно, з таким розрахунком, щоб дали якомога більший врожай...»²⁹. На думку голови Земської управи П. Ф. Китайгородського, цієї мети можна було досягти, розв'язавши земельне питання шляхом надання приватновласницьких земель у користування селянам за плату. Проте австрійський представник підполковник Рімер звернув увагу на те, що «право власності не було відмінене на законодавчому рівні, а отже здійснені власниками маєтків посіви озимих є їх власністю, тому селяни можуть користуватися приватновласницькою землею лише за угодою з її власниками»³⁰. Подібне бачення розв'язання земельного питання мав командувач німецьких окупаційних військ в Україні Айхгорн, який у своєму наказі наголошував, що право на зібраний врожай має той, хто засіяв поле³¹.

Оскільки як позиція австрійського керівництва була вирішальною, незабаром було оголошено про заборону будь-яких самочинних поділів землі між селянами, через те, що «всі економічні землі, засіяні восени засобами власників, повинні залишатись у користуванні і розпорядженні останніх». Особлива увага волосних комітетів зверталась на захист економічних посівів від знищення³².

Окрім того, врегульовувалось питання про плату за користування одержаною для обробітку землею. Зокрема, волосні комітети повинні були негайно приступити до стягнення з сільських громад, які одержали для посівів цього року приватновласницьку, банківську, монастирську, церковну і казенну землю, крім п'ятирублевого завдатку, по 10 руб. з десятини для сплати з них податків і орендних грошей власникам землі, і після стягнення вносити їх у Повітову земську управу. Проте ця сума не була остаточною, оскільки подальші розміри платежів повинні були визначитися земським комітетом у погодженні з власниками землі³³.

У березні 1918 р. Хотинський земський комітет повернув поміщикам землі у селах Мошанець, Комарово, Вашківці та ін. Селяни повинні були відшкодувати завдані збитки, повернути худобу, реманент, а також здати поміщикам врожай з раніше отриманих земельних наділів³⁴. Для вирішення питання обробітку поміщицьких земель австро-угорське командування і Земська управа закликали населення до «збору врожаю не лише на своїх полях, але і на тих, які не мають своїх робочих рук за плату грошима чи натурою». При цьому наголошувалося, що «Ц. і К. військової влади через особливих представників від населення будуть проводити і надавати допомогу під час збору врожаю»³⁵.

Далі представники австро-угорських військових властей приступили до вирішення питання щодо кількості зерна, яке мало залишитися у місцевого населення до наступного врожаю. Так, 3 (16) березня на спільній нараді з представниками окупаційної влади було визначено, що окрім насіння для посівних робіт, необхідно було також залишити зерно для місцевого населення у такій кількості: для жителів міста і містечок 2,5 пуда на душу, для сільських жителів 3 пуди на душу в місяць, для корму коней у розрахунку 15 фунтів зерна на добу до 1 серпня, тобто до нового врожаю. Залишки зерна повинні були продати австро-угорським військовим властям³⁶.

Тоді ж було прийнято рішення про створення Головної комісії в м. Новоселиця з обліку наявних продуктів взагалі, з обліку продуктів, різноманітних предметів, отримуваних австро-угорськими властями з Хотинського повіту і земством від цих властей для населення повіту. Цій комісії було надано повноваження приймати від австро-угорських властей сільськогосподарські знаряддя, керосин тощо, з подальшим звітом про це повітовій управі³⁷.

6 березня 1918 р. Хотинська земська управа видала наказ організувати при волосних управах комісії з обліку зерна і продуктів, які підлягали збереженню для населення і продажу австро-угорській військовій владі згідно з вимогами цих властей³⁸. Вже 10 березня 1918 р. на засіданні Хотинської міської думи було обрано комісію, яка мала займатись питанням продажу продуктів австро-угорським властям³⁹. Були визначені пункти для прийому продовольства, призначеного для вивезення до Габсбурзької монархії: станції Окниця, Романківці, Васківці (сучасні Вашківці), Янівці (сучасні Іванівці), Ларга, Липкани і Мамалига⁴⁰.

При Хотинській повітовій земській управі була створена Продовольча комісія, основною метою якої було «забезпечення задоволення потреб населення і Ц. і К. військ у зайнятій частині Бессарабії, і щоб ціни на продукти першої необхідності, які спекуляцією підняті до неможливості, довести до допустимої висоти...». Першим співголовою комісії був офіцер Ц. і К. Інтендантства, другим

співголовою – член Земської управи. Членами Комісії були два офіцери (прапорщики) австрійських військ у м. Хотин і два делегати Земської управи. У волостях, у свою чергу, створювалися відділи Продовольчої комісії.

До основних завдань Продовольчої комісії та її відділів входило встановлення:

– необхідної кількості кормових та харчових продуктів для всього населення зайнятої частини Бессарабії до нового врожаю;

– наявного запасу харчових і кормових продуктів;

– вищих цін у гуртовому продажі, за якими могли бути передані продовольчим комісіям надлишкові продукти. Ці вищі ціни повинні бути встановлені за згодою Ц. і К. Генерального командування.

Надлишки зерна і продуктів передавалися продовольчим відділам за цінами, визначеними в установленому порядку, а також зберігалися у спеціально для цього призначених волосних магазинах. Відділи повинні були повідомити про встановлені надлишки продовольчу комісію в Хотині, яка розпоряджалася продажем необхідної кількості для волостей, а залишок передавався Інтендантству Генерального командування.

Представники австрійських властей розуміли, що населення намагатиметься приховати наявні надлишки продуктів, а тому уточнювали права новоутворених комісій: «Продовольча комісія та її відділи уповноважені встановити запаси продуктів як шляхом опитування власників, так і шляхом дослідження на місці даних ними відомостей». Особа, яка давала вказівку на приховані запаси продуктів, отримувала винагороду 10% вартості відкритих завдяки цій вказівці продуктів, рахуючи за вищими цінами.

Для правильного розподілу харчових продуктів заборонялася купівля і вивезення без дозволу харчових та інших необхідних продуктів, а також рогатої худоби, молодняка, свиней, кіз і коней. Дозволялися лише закупівлі Ц. і К. Інтендантства Генерального командування в Новоселиці і їх уповноважених комісій та осіб до початку діяльності продовольчих відділів.

Купівля або ж вивезення без дозволу життєво важливих продуктів і товарів каралося штрафом до 10 тис. крон або арештом до 6 місяців. При цьому, залежно від обставин, могли бути застосовані обидві міри покарання⁴¹.

Отже, всі надлишки продуктів до майбутнього врожаю повинні були передаватися Австро-Угорському Управлінню військ через волосні продовольчі комісії, за готівковий розрахунок або в обмін на необхідні продукти, які потребує населення. Наголошувалося на тому, що ця вимога має виконуватися добровільно, інакше австро-угорські війська могли застосовувати реквізицію продуктів. При цьому ціни на продукти повинні встановлюватися земською комісією спільно з австро-угорськими військовими властями. Окрім того, будь-які приватні угоди і попередній продаж врожаю заборонявся⁴².

Будь-яке нецільове використання харчових продуктів не було вигідним для окупаційної влади. У першу чергу це стосувалося винокуріння, оскільки «дуже багато харчових продуктів йшло на виробництво вина». У зв'язку з цим заборонялися таємне виробництво та продаж спиртних напоїв. У першому випадку порушення заборони каралося штрафом до 10 тис. крон (5 тис. рублів) або арештом до 6 місяців, а також конфіскацією апаратів для винокуріння. У другому випадку – штрафом до 2 тис. крон (1 тис. руб.) або арештом до 3-х місяців⁴³.

Австро-угорська влада здійснювала контроль над цінами на найважливіші продукти харчування. Зокрема, фіксовані вищі ціни встановлювалися на зернові, борошно, картоплю, квасолу, ячну крупу, цукор, цибулю, сало, свинину тощо. Проте це стосувалося лише продажу цих продуктів масою більше 6 пудів. Якщо ж вказані продукти продавалися меншою масою, то місцеві установи мали можливість підвищити ціни на 10%, а також додати до табеля й інші продукти, наявні в районі.

Особливо було наголошено на тому, що роздрібна торгівля харчовими продуктами дозволялася виключно на основі твердих цін, встановлених Повітовою земською управою у згоді з Ц. і К. Генеральною Командою. Порушення наказу каралося штрафом до 10 тис. крон або арештом до 6 місяців. У певних випадках обидві міри покарання могли застосовуватися одночасно⁴⁴.

Однак сподівання австро-угорських властей на вивезення достатньої кількості продовольства з Хотинщини так і не виправдалися. Внаслідок війни місцеве населення було вкрай виснажене і не

могло забезпечити постачання продуктів у необхідних кількостях. Випадки реквізицій харчових продуктів і зерна австрійськими військами тільки ускладнювали ситуацію. Врешті-решт, на початку червня 1918 р. навіть місцеве населення почало відчувати гостру нестачу продуктів харчування, що примусило австро-угорське командування призупинити вивезення товарів до Австро-Угорщини⁴⁵.

Ще більше ускладнило ситуацію з продовольством зростання кількості перекупників, які займалися спекуляцією різноманітних предметів ужитку і першої необхідності. Це створювало серйозні труднощі, оскільки позбавляло населення можливості купувати відповідні товари за нижчими цінами та з перших рук⁴⁶.

Гостра продовольча криза спричинила зростання рівня злочинності. Так, член Земської управи В. Кондак у доповідній записці від 14 вересня 1918 р. звертав увагу: «...навіть у селах жителі бояться ввечері виходити зі своїх будинків..., штат міліції безсильний, нахабство розбійників приймає нечувані форми. Якщо до осені продовольча криза загостриться, то зухвалість злочинців дійде до колосальних розмірів, тим більше, що повна безкарність значною мірою цьому сприяє...»⁴⁷.

У вересні 1918 р. у складному становищі перебували не лише селянські господарства, але й поміщицькі, про що свідчить звернення до Хотинської земської управи землевласника В. Харжевського з проханням звільнити від земських зборів або знизити їх до мінімуму у зв'язку з повним розоренням його маєтку⁴⁸.

Таким чином, після жнив ситуація не змінилася, оскільки врожай був нижчим за середні показники минулих років⁴⁹. Зібраного зерна не вистачало навіть на потреби місцевих жителів. Тому для розв'язання проблеми забезпечення населення продуктами харчування було вирішено створити продовольчі комітети, які мали займатися питанням постачання необхідних продуктів на місцях⁵⁰.

Особливо скрутним було становище жителів міста Хотин. Всього у місті проживало 20205 осіб, з них хліборобами були лише 219 чол., решта – 19986 осіб – були зайняті у невиробничій сфері, а тому потребували продовольства. Вже на першому засіданні міського продовольчого комітету 2 вересня було ухвалено отримати за нарядом австро-угорського командування зі станції Ларга 1200 пудів пшеничного борошна та розподілити його між жителями міста⁵¹. Відчутну допомогу у цій ситуації надав український уряд. Відомо, що Хотинський продовольчий комітет отримав наряд від Державного хлібного бюро Міністерства продовольчих справ Української держави на 15 вагонів зернового хліба, 2 вагони крупи та 18 вагонів фуражу для забезпечення населення Хотина протягом вересня 1918 р.⁵².

Наростання революційної кризи в Австро-Угорщині, анархія у військах, збільшення кількості бунтів пришвидшили відступ австро-угорських військ з території Хотинщини у жовтні 1918 р. Часто селяни навіть роззброювали розрізнені загони австрійців. Хотинська повітова земська управа як єдиний уповноважений орган влади, перебрала на себе обов'язки з управління повітом⁵³.

Отже, протягом весни-осені 1918 р. австрійською окупаційною владою було здійснено такі основні заходи:

У системі управління:

1.1) головним місцевим органом влади було визнано Хотинську земську управу, а всіх інших претендентів на владу (коменданта Центральної Ради та Ради робітничих, селянських і солдатських депутатів) було усунено;

1.2) всі розпорядження законодавчого і управлінського характеру повітової та місцевих управ видавалися виключно зі згоди австрійського командування, а будь-які зібрання і мітинги заборонялися. Проте система управління окупованою територією мала значні прогалини, про що свідчать непоодинокі випадки неналежного виконання наказів місцевою владою.

В економічній сфері:

прийнято тимчасове рішення щодо владнання земельного питання. Зокрема, було заборонено будь-які самочинні поділи землі між селянами, а землі, засіяні восени їхніми власниками, залишалися у розпорядженні останніх.

створено Продовольчу комісію та її відділи у волостях для визначення загальної кількості зерна і харчових продуктів, наявної у населення; кількості продовольства, яке мало залишитися у місцевого населення до наступного врожаю; передавання надлишків зерна і продуктів за цінами, встановленими за погодженням з австрійськими властями.

Проте бурхлива діяльність продовольчих комісій не принесла очікуваних результатів, оскільки вимоги австро-угорських військових властей було вкрай складно задовольнити в умовах низької врожайності зернових культур та гострої нестачі продовольства для місцевого населення. Наслідком цього стала гостра продовольча криза у повіті, зростання спекуляції та злочинності.

¹ Наприклад, *Окупація України 1918 року: Історичний контекст, стан дослідження, економічні та соціальні наслідки (Матеріали міжнародної наукової конференції)* [Occupation of Ukraine in 1918: Historical context, state of research, economic and social consequences (Materials of the international scientific conference)], Чернівці, Зелена Буковина, 2009, 205 с.; У.Уська *Укладення та реалізація домовленостей між Австро-Угорщиною та УНР у Брест-Литовському 1918 р.: уроки дипломатичної боротьби* [Conclusion and implementation of agreements between Austria-Hungary and the UNR in Brest-Litovsk in 1918: lessons of diplomatic struggle] in «Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Держава та армія», 2014, № 784, с. 120-127; Ф.Проданюк *Українська держава і країни Четвертного союзу: основні напрямки взаємовідносин* [The Ukrainian state and the countries of the Quadruple Alliance: the main directions of the relationship], in «Студії з архівної справи та документознавства», 1999, т. 5, с. 73-77; В.Іващенко *Фіскальна політика австро-німецької адміністрації в українському селі (лютий – квітень 1918 р.)* [Fiscal Policy of the Austro-Germanic Administration in the Ukrainian Village (February – April 1918)] in «Гуржіївські історичні читання: Зб. наук. пр.», 2009, вип. 3, с. 329-333 та ін.

² Наприклад, *Героїчна Хотинщина. Матеріали наукової сесії, присвяченої 50-річчю Хотинського повстання* [Heroic Khotynshchyna. Materials of the scientific session devoted to the 50th anniversary of the Khotyn uprising], Львів, 1972, 232 с.; Н.Березняков *Борьба трудящихся Бессарабии за свое освобождение и воссоединение с советской родиной (1918 – 1940 гг.)* [The struggle of the workers of Bessarabia for their liberation and reunification with the Soviet homeland (1918–1940)], Кишинев, Карта Молдовеняскэ, 1970, 316 с. та ін.

³ А.Юрченко *Хотинское восстание (К истории борьбы крестьян северной Бессарабии против австро-венгерских и румынских оккупантов в 1918 – 1919 гг.)* [Khotin uprising (To the history of the struggle of peasants in northern Bessarabia against the Austro-Hungarian and Romanian invaders in 1918 – 1919.)], Киев, Политиздат Украины, 1948, 142 с.

⁴ В.Курило, А.Копилов, М.Панчук *Хотинське повстання* [Khotin uprising], Київ, Політвидав України, 1989, 117 с.

⁵ О.Добржанський, Ю.Макар, О.Масан *Хотинщина. Історичний нарис* [Khotinschina. Historical essay], Чернівці, Молодий буковинець, 2002, 464 с.

⁶ *Україна між самовизначенням та окупацією: 1917 – 1922 роки* [Ukraine between self-determination and occupation: 1917 – 1922], Київ, Ніка-Центр, 2015, 512 с.

⁷ У.Уська *Укладення та реалізація домовленостей між Австро-Угорщиною та УНР у Брест-Литовському 1918 р.: уроки дипломатичної боротьби*, с. 123.

⁸ М.Мельтюхов *Бессарабский вопрос между мировыми войнами 1917 – 1940* [The bessarabian question between the world wars 1917 -1940], Москва, Вече, 2010, с. 44.

⁹ В.Заповольський *Буковина в останній війні Австро-Угорщини 1914– 1918* [Bucovina in the last war of Austria-Hungary], Чернівці, Золоті литаври, 2003, с. 180.

¹⁰ М. Мельтюхов *Бессарабский вопрос между мировыми войнами 1917 – 1940*, с. 44.

¹¹ А.Юрченко *Хотинское восстание (К истории борьбы крестьян северной Бессарабии против австро-венгерских и румынских оккупантов в 1918 – 1919 гг.)*, с. 31; О.Добржанський *Хотинщина. Історичний нарис*, с. 191.

¹² Державний архів Чернівецької області (ДАЧО), ф. 42. Хотинская уездная земская управа, оп. 1, *спр. 145 Переписка с Бессарабским губернским правлением и Хотинской городской управой об организации отрядов милиции в Хотинском уезде*, арк. 152.

¹³ ДАЧО, ф. 42 Хотинская уездная земская управа, оп. 1, *спр. 149 Распоряжения и переписка с Австро-Венгерских военными властями*, арк. 92.

¹⁴ Цит за О.Добржанський *Хотинщина. Історичний нарис*, с. 191

¹⁵ *Україна між самовизначенням та окупацією: 1917 – 1922 роки*, с. 263-264.

¹⁶ В.Курило *Хотинське повстання*, с. 37; Березняков Н. В. *Борьба трудящихся Бессарабии за свое освобождение и воссоединение с советской родиной (1918 – 1940 гг.)*, с. 85.

¹⁷ А.Юрченко *Хотинское восстание (К истории борьбы крестьян северной Бессарабии против австро-венгерских и румынских оккупантов в 1918 – 1919 гг.)*, с. 32; Добржанський О. *Хотинщина. Історичний нарис*, с. 192.

¹⁸ В.Курило *Хотинське повстання*, с. 37.

- ¹⁹ А.Юрченко *Хотинское восстание (К истории борьбы крестьян северной Бессарабии против австро-венгерских и румынских оккупантов в 1918 – 1919 гг.)*, с. 33.
- ²⁰ ДАЧО, ф. 42 Хотинская уездная земская управа, оп. 1, *спр.* 146 Копии журналов очередных заседаний земских собраний, арк. 14.
- ²¹ ДАЧО, ф. 42 Хотинская уездная земская управа, оп. 1, *спр.* 149 Распоряжения и переписка с Австро-Венгерских военными властями, арк. 91.
- ²² ДАЧО, ф. 42 Хотинская уездная земская управа, оп. 1, *спр.* 149 Распоряжения и переписка с Австро-Венгерских военными властями, арк. 93.
- ²³ ДАЧО, ф. 42 Хотинская уездная земская управа, оп. 1, *спр.* 149 Распоряжения и переписка с Австро-Венгерских военными властями, арк. 192.
- ²⁴ ДАЧО, ф. 42 Хотинская уездная земская управа, оп. 1, *спр.* 145 Переписка с Бессарабским губернским правлением и Хотинской городской управой об организации отрядов милиции в Хотиском уезде, арк., 193-193зв.
- ²⁵ ДАЧО, ф. 42 Хотинская уездная земская управа, оп. 1, *спр.* 145 Переписка с Бессарабским губернским правлением и Хотинской городской управой об организации отрядов милиции в Хотиском уезде, арк. 179-180зв.
- ²⁶ ДАЧО, ф. 42 Хотинская уездная земская управа, оп. 1, *спр.* 145 Переписка с Бессарабским губернским правлением и Хотинской городской управой об организации отрядов милиции в Хотиском уезде, арк. 59.
- ²⁷ ДАЧО, ф. 42 Хотинская уездная земская управа, оп. 1, *спр.* 149 Распоряжения и переписка с Австро-Венгерских военными властями, арк. 18, 33, 36.
- ²⁸ *Борьба Трудящихся Молдавии против интервентов и внутренней контрреволюции в 1917 – 1920 гг. Сборник документов и материалов* [The struggle of the workers of Moldova against the interventionists and the internal counterrevolution in 1917 – 1920. Collection of documents and materials], Кишинев, «Картя Молдовеняскэ», 1967, с. 145-146.
- ²⁹ *Борьба трудящих Буковины за социальное и национальное освобождение и возз'еднання з Українською РСР (1917 – 1941). Документи і матеріали* [The struggle of the workers of Bukovina for social and national liberation and reunification with the Ukrainian SSR (1917 – 1941). Documents and materials.], Чернівці, Облвидав, 1958, 100.
- ³⁰ ДАЧО, ф. 42 Хотинская уездная земская управа, оп. 1, *спр.* 149 Распоряжения и переписка с Австро-Венгерских военными властями, арк. 13-13зв.
- ³¹ *Україна між самовизначенням та окупацією: 1917 – 1922 роки*, с. 283.
- ³² *Борьба трудящих Буковины за социальное и национальное освобождение и возз'еднання з Українською РСР (1917 – 1941). Документи і матеріали*, с. 100.
- ³³ *Борьба трудящих Буковины за социальное и национальное освобождение и возз'еднання з Українською РСР (1917 – 1941). Документи і матеріали*, с. 101.
- ³⁴ В. Курило *Хотинське повстання*, с. 38-39.
- ³⁵ ДАЧО, ф. 42 Хотинская уездная земская управа, оп. 1, *спр.* 149 Распоряжения и переписка с Австро-Венгерских военными властями, арк. 122.
- ³⁶ ДАЧО, ф. 42 Хотинская уездная земская управа, оп. 1, *спр.* 149 Распоряжения и переписка с Австро-Венгерских военными властями, арк. 13зв-14.
- ³⁷ ДАЧО, ф. 42 Хотинская уездная земская управа, оп. 1, *спр.* 149 Распоряжения и переписка с Австро-Венгерских военными властями, арк. 24.
- ³⁸ ДАЧО, ф. 42 Хотинская уездная земская управа, оп. 1, *спр.* 149 Распоряжения и переписка с Австро-Венгерских военными властями, арк. 20.
- ³⁹ ДАЧО, ф. 42 Хотинская уездная земская управа, оп. 1, *спр.* 149 Распоряжения и переписка с Австро-Венгерских военными властями, арк. 40.
- ⁴⁰ ДАЧО, ф. 42 Хотинская уездная земская управа, оп. 1, *спр.* 149 Распоряжения и переписка с Австро-Венгерских военными властями, арк. 14зв.
- ⁴¹ ДАЧО, ф. 42 Хотинская уездная земская управа, оп. 1, *спр.* 149 Распоряжения и переписка с Австро-Венгерских военными властями, арк. 121.
- ⁴² ДАЧО, ф. 42 Хотинская уездная земская управа, оп. 1, *спр.* 149 Распоряжения и переписка с Австро-Венгерских военными властями, арк. 122.
- ⁴³ ДАЧО, ф. 42 Хотинская уездная земская управа, оп. 1, *спр.* 149 Распоряжения и переписка с Австро-Венгерских военными властями, арк. 124.
- ⁴⁴ ДАЧО, ф. 42 Хотинская уездная земская управа, оп. 1, *спр.* 149 Распоряжения и переписка с Австро-Венгерских военными властями, арк. 123.

⁴⁵ Україна між самовизначенням та окупацією: 1917 – 1922 роки, с. 274.

⁴⁶ ДАЧО, ф. 42 Хотинская уездная земская управа, оп. 1, *спр. 147 Материалы (прошения, доклады, протоколы), подготовленные к разбору на земском собрании*, арк. 78.

⁴⁷ ДАЧО, ф. 42 Хотинская уездная земская управа, оп. 1, *спр. 145 Переписка с Бессарабским губернским правлением и Хотинской городской управой об организации отрядов милиции в Хотинском уезде*, арк. 242.

⁴⁸ ДАЧО, ф. 42 Хотинская уездная земская управа, оп. 1, *спр. 147 Материалы (прошения, доклады, протоколы), подготовленные к разбору на земском собрании*, арк. 2-2зв.

⁴⁹ О.Добржанський *Хотинщина. Історичний нарис*, с. 192.

⁵⁰ ДАЧО, ф. 365 Хотинская городская управа, оп. 2, *спр. 1 Дело по наблюдению за деятельностью Хотинского городского продовольственного комитета по снабжению населения города продовольствием*, арк. 7.

⁵¹ ДАЧО, ф. 365 Хотинская городская управа, оп. 2, *спр. 1 Дело по наблюдению за деятельностью Хотинского городского продовольственного комитета по снабжению населения города продовольствием*, арк. 3, 7.

⁵² ДАЧО, ф. 365 Хотинская городская управа, оп. 2, *спр. 1 Дело по наблюдению за деятельностью Хотинского городского продовольственного комитета по снабжению населения города продовольствием*, арк. 49.

⁵³ О.Добржанський *Хотинщина. Історичний нарис*, с. 193.

Reference

1. Napryklad, Okupatsiia Ukrainy 1918 roku: Istorychnyi kontekst, stan doslidzhennia, ekonomichni ta sotsialni naslidky (Materialy mizhnarodnoi naukovoї konferentsii) [Occupation of Ukraine in 1918: Historical context, state of research, economic and social consequences (Materials of the international scientific conference)], Chernivtsi, Zelena Bukovyna, 2009, 205 s; U.Uska Ukladennia ta realizatsiia domovlenosti mizh Avstro-Uhorshchynoiu ta UNR u Brest-Lytovskomu 1918 r.: uroky dyplomatychnoi borotby [Conclusion and implementation of agreements between Austria-Hungary and the UNR in Brest-Litovsk in 1918: lessons of diplomatic struggle] in «Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnika». Derzhava ta armii», 2014, № 784, s. 120-127; F.Prodaniuk Ukrainska derzhava i krainy Chetvertnoho soiuzu: osnovni napriamky vzaïemvidnosyn [The Ukrainian state and the countries of the Quadruple Alliance: the main directions of the relationship], in «Studii z arkhivnoi spravy ta dokumentoznavstva», 1999, t. 5, s. 73-77; V.Ivashchenko Fiskalna polityka avstro-nimetskoї administratsii v ukraïnskomu seli (liutyi – kviten 1918 r.) [Fiscal Policy of the Austro-Germanic Administration in the Ukrainian Village (February – April 1918)] in «Hurzhivski istorychni chytannia: Zb. nauk. pr.», 2009, vyp. 3, s. 329-333 ta in.
2. Napryklad, Heroïchna Khotynshchyna. Materialy naukovoї sesii, prysviachenoї 50-richchiu Khotynskoho povstannia [Heroic Khotynschina. Materials of the scientific session devoted to the 50th anniversary of the Khotyn uprising], Lviv, 1972, 232 s.; N.Bereznyakov Borba trudyashchikhsya Bessarabii za svoïe osvobozhdeniye i vossoyedineniye s sovetskoy rodinoï (1918 – 1940 gg.) [The struggle of the workers of Bessarabia for their liberation and reunification with the Soviet homeland (1918-1940)], Kishinev, Kartya Moldovenyaskie, 1970, 316 s. ta in.
3. A.Yurchenko Khotinskoye vosstaniye (K istorii borby krestian severnoy Bessarabii protiv avstro-vengerskikh i rumynskikh okkupantov v 1918 – 1919 gg.) [Khotin uprising (To the history of the struggle of peasants in northern Bessarabia against the Austro-Hungarian and Romanian invaders in 1918 – 1919.)], Kiyev, Politizdat Ukrainy, 1948, 142 s.
4. V.Kurylo, A.Kopylov, M.Panchuk Khotynske povstannia [Khotin uprising], Kyiv, Polityvdav Ukrainy, 1989, 117 s.
5. O.Dobrzhanskyi, Yu.Makar, O.Masan Khotynshchyna. Istorychni narys [Khotynshchyna. Historical essay], Chernivtsi, Molodyi bukovynets, 2002, 464 s.
6. Ukraina mizh samovyznachenniam ta okupatsiieiu: 1917 – 1922 roky [Ukraine between self-determination and occupation: 1917 – 1922], Kyiv, Nika-Tsentr, 2015, 512 s.
7. U.Uska Ukladennia ta realizatsiia domovlenosti mizh Avstro-Uhorshchynoiu ta UNR u Brest-Lytovskomu 1918 r.: uroky dyplomatychnoi borotby, s. 123.
8. M.Meltyukhov Bessarabskiy vopros mezhdū mirovymi voynami 1917 – 1940 [The bessarabian question between the world wars 1917 – 1940], Moskva, Veche, 2010, s. 44.
9. V.Zapolovskiy Bukovyna v ostannii viini Avstro-Uhorshchyny 1914–1918 [Bucovina in the last war of Austria-Hungary], Chernivtsi, Zoloti lytavry, 2003.
10. M. Meltyukhov Bessarabskiy vopros mezhdū mirovymi voynami 1917 – 1940, s. 44.

11. A.Yurchenko Khotinskoye vosstaniye (K istorii borby krestian severnoy Bessarabii protiv avstro-vengerskikh i rumynskikh okkupantov v 1918 – 1919 gg.), s. 31; O.Dobrzhanskyi Khotynshchyna. Istorychnyi narys, s. 191.
12. Derzhavnyi arkhiv Chernivetskoï oblasti (DACHO), f. 42. Khotinskaya uyezdnyaya zemskaya uprava, op. 1, spr. 145 Perepiska s Bessarabskim guberniskim pravleniyem i Khotinskoy gorodskoy upravoy ob organizatsii otryadov militsii v Khotiskom uyezde, ark. 152.
13. DACHO, f. 42 Khotinskaya uyezdnyaya zemskaya uprava, op. 1, spr. 149 Rasporyazheniya i perepiska s Avstro-Vengerskimi voyennymi vlastyami, ark. 92.
14. Tsyt. za O.Dobrzhanskyi Khotynshchyna. Istorychnyi narys, s. 191.
15. Ukraina mizh samovyznachenniam ta okupatsiieiu: 1917 – 1922 roky, s. 263-264.
16. V.Kurylo Khotynske povstannia, c. 37; Berezhnyakov N. V. Borba trudyashchikhsya Bessarabii za svoje osvobozhdeniye i vossoyedeniye s sovetskoy rodinoy (1918 – 1940 gg.), s. 85.
17. A.Yurchenko Khotinskoye vosstaniye (K istorii borby krestian severnoy Bessarabii protiv avstro-vengerskikh i rumynskikh okkupantov v 1918 – 1919 gg.), s. 32; Dobrzhanskyi O. Khotynshchyna. Istorychnyi narys, s. 192.
18. V.Kurylo Khotynske povstannia, c. 37.
19. A.Yurchenko Khotinskoye vosstaniye (K istorii borby krestian severnoy Bessarabii protiv avstro-vengerskikh i rumynskikh okkupantov v 1918 – 1919 gg.), s. 33.
20. DACHO, f. 42 Khotinskaya uyezdnyaya zemskaya uprava, op. 1, spr. 146 Kopii zhurnalov ocherednykh zasedaniy zemskikh sobraniy, ark. 14.
21. DACHO, f. 42 Khotinskaya uyezdnyaya zemskaya uprava, op. 1, spr. 149 Rasporyazheniya i perepiska s Avstro-Vengerskimi voyennymi vlastyami, ark. 91.
22. DACHO, f. 42 Khotinskaya uyezdnyaya zemskaya uprava, op. 1, spr. 149 Rasporyazheniya i perepiska s Avstro-Vengerskimi voyennymi vlastyami, ark. 93.
23. DACHO, f. 42 Khotinskaya uyezdnyaya zemskaya uprava, op. 1, spr. 149 Rasporyazheniya i perepiska s Avstro-Vengerskimi voyennymi vlastyami, ark. 192.
24. DACHO, f. 42 Khotinskaya uyezdnyaya zemskaya uprava, op. 1, spr. 145 Perepiska s Bessarabskim guberniskim pravleniyem i Khotinskoy gorodskoy upravoy ob organizatsii otryadov militsii v Khotiskom uyezde, ark. 193-193zv.
25. DACHO, f. 42 Khotinskaya uyezdnyaya zemskaya uprava, op. 1, spr. 145 Perepiska s Bessarabskim guberniskim pravleniyem i Khotinskoy gorodskoy upravoy ob organizatsii otryadov militsii v Khotiskom uyezde, ark. 179-180zv.
26. DACHO, f. 42 Khotinskaya uyezdnyaya zemskaya uprava, op. 1, spr. 145 Perepiska s Bessarabskim guberniskim pravleniyem i Khotinskoy gorodskoy upravoy ob organizatsii otryadov militsii v Khotiskom uyezde, ark. 59.
27. DACHO, f. 42 Khotinskaya uyezdnyaya zemskaya uprava, op. 1, spr. 149 Rasporyazheniya i perepiska s Avstro-Vengerskimi voyennymi vlastyami, ark.18, 33, 36.
28. Borba Trudyashchikhsya Moldavii protiv interventov i vnutrenney kontrrevolyutsii v 1917 – 1920 gg. Sbornik dokumentov i materialov [The struggle of the workers of Moldova against the interventionists and the internal counterrevolution in 1917 – 1920. Collection of documents and materials], Kishinev, Kartya Moldovenyaske, 1967, c. 145-146.
29. Borotba trudiashchykh Bukovyny za sotsialne y natsionalne vyzvolennia i vozziednannia z Ukrainskoiu RSR (1917 – 1941). Dokumenty i materialy .[The struggle of the workers of Bukovina for social and national liberation and reunification with the Ukrainian SSR (1917 - 1941). Documents and materials.], Chernivtsi, Oblvydav, 1958, s. 100.
30. DACHO, f. 42 Khotinskaya uyezdnyaya zemskaya uprava, op. 1, spr. 149 Rasporyazheniya i perepiska s Avstro-Vengerskimi voyennymi vlastyami, ark. 13-13zv.
31. Ukraina mizh samovyznachenniam ta okupatsiieiu: 1917 – 1922 roky, s. 283.
32. Borotba trudiashchykh Bukovyny za sotsialne y natsionalne vyzvolennia i vozziednannia z Ukrainskoiu RSR (1917 – 1941). Dokumenty i materialy, s. 100.
33. Borotba trudiashchykh Bukovyny za sotsialne y natsionalne vyzvolennia i vozziednannia z Ukrainskoiu RSR (1917 – 1941). Dokumenty i materialy, s 101.
34. V.Kurylo Khotynske povstannia, c. 38-39.
35. DACHO, f. 42 Khotinskaya uyezdnyaya zemskaya uprava, op. 1, spr. 149 Rasporyazheniya i perepiska s Avstro-Vengerskimi voyennymi vlastyami, ark. 122.
36. DACHO, f. 42 Khotinskaya uyezdnyaya zemskaya uprava, op. 1, spr. 149 Rasporyazheniya i perepiska s Avstro-Vengerskimi voyennymi vlastyami. ark. 13-zv – 14.
37. DACHO, f. 42 Khotinskaya uyezdnyaya zemskaya uprava, op. 1, spr. 149 Rasporyazheniya i perepiska s Avstro-Vengerskimi voyennymi vlastyami, ark. 24.
38. DACHO, f. 42 Khotinskaya uyezdnyaya zemskaya uprava, op. 1, spr. 149 Rasporyazheniya i perepiska s Avstro-Vengerskimi voyennymi vlastyami, ark. 20.

39. DАChO, f. 42 Khotinskaya uyezdная zemskaya uprava, op. 1, spr. 149 Rasporyazheniya i perepiska s Avstro-Vengerskimi voyennymi vlastyami, ark. 40.
40. DАChO, f. 42 Khotinskaya uyezdная zemskaya uprava, op. 1, spr. 149 Rasporyazheniya i perepiska s Avstro-Vengerskimi voyennymi vlastyami, ark. 14-zv.
41. DАChO, f. 42 Khotinskaya uyezdная zemskaya uprava, op. 1, spr. 149 Rasporyazheniya i perepiska s Avstro-Vengerskimi voyennymi vlastyami, ark. 121.
42. DАChO, f. 42 Khotinskaya uyezdная zemskaya uprava, op. 1, spr. 149 Rasporyazheniya i perepiska s Avstro-Vengerskimi voyennymi vlastyami, ark. 122.
43. DАChO, f. 42 Khotinskaya uyezdная zemskaya uprava, op. 1, spr. 149 Rasporyazheniya i perepiska s Avstro-Vengerskimi voyennymi vlastyami, ark. 124.
44. DАChO, f. 42 Khotinskaya uyezdная zemskaya uprava, op. 1, spr. 149 Rasporyazheniya i perepiska s Avstro-Vengerskimi voyennymi vlastyami, ark. 123.
45. DАChO, f. 42 Khotinskaya uyezdная zemskaya uprava, op. 1, spr. 149 Rasporyazheniya i perepiska s Avstro-Vengerskimi voyennymi vlastyami, ark. 72-72zv.
46. Ukraina mizh samovyznachenniam ta okupatsiieiu: 1917 – 1922 roky, s. 274.
47. DАChO, f. 42 Khotinskaya uyezdная zemskaya uprava, op. 1, spr. 147 Materialy (prosheniya, doklady, protokoly), podgotovlennyye k razboru na zemskom sobranii, ark. 78.
48. DАChO, f. 42 Khotinskaya uyezdная zemskaya uprava, op. 1, spr. 145 Perepiska s Bessarabskim guberniskim pravleniyem i Khotinskoy gorodskoy upravoy ob organizatsii otryadov militsii v Khotiskom uyezde, ark. 242.
49. DАChO, f. 42 Khotinskaya uyezdная zemskaya uprava, op. 1, spr. 147 Materialy (prosheniya, doklady, protokoly), podgotovlennyye k razboru na zemskom sobranii, ark. 2-2zv.
50. O.Dobrzhanskyi Khotynshchyna. Istorychnyi narys, s. 192.
51. DАChO, f. 365 Khotinskaya gorodskaya uprava, op. 2, spr. 1 Delo po nablyudeniyu za deyatelnostyu Khotinskogo gorodskogo prodovolstvennogo komiteta po snabzheniyu naseleniya goroda prodovolstviyem, ark. 7.
52. DАChO, f. 365 Khotinskaya gorodskaya uprava, op. 2, spr. 1 Delo po nablyudeniyu za deyatelnostyu Khotinskogo gorodskogo prodovolstvennogo komiteta po snabzheniyu naseleniya goroda prodovolstviyem, ark. 3, 7.
53. DАChO, f. 365 Khotinskaya gorodskaya uprava, op. 2, spr. 1 Delo po nablyudeniyu za deyatelnostyu Khotinskogo gorodskogo prodovolstvennogo komiteta po snabzheniyu naseleniya goroda prodovolstviyem, ark. 49.
54. O.Dobrzhanskyi Khotynshchyna. Istorychnyi narys, s. 193.